

Vilniaus pilys

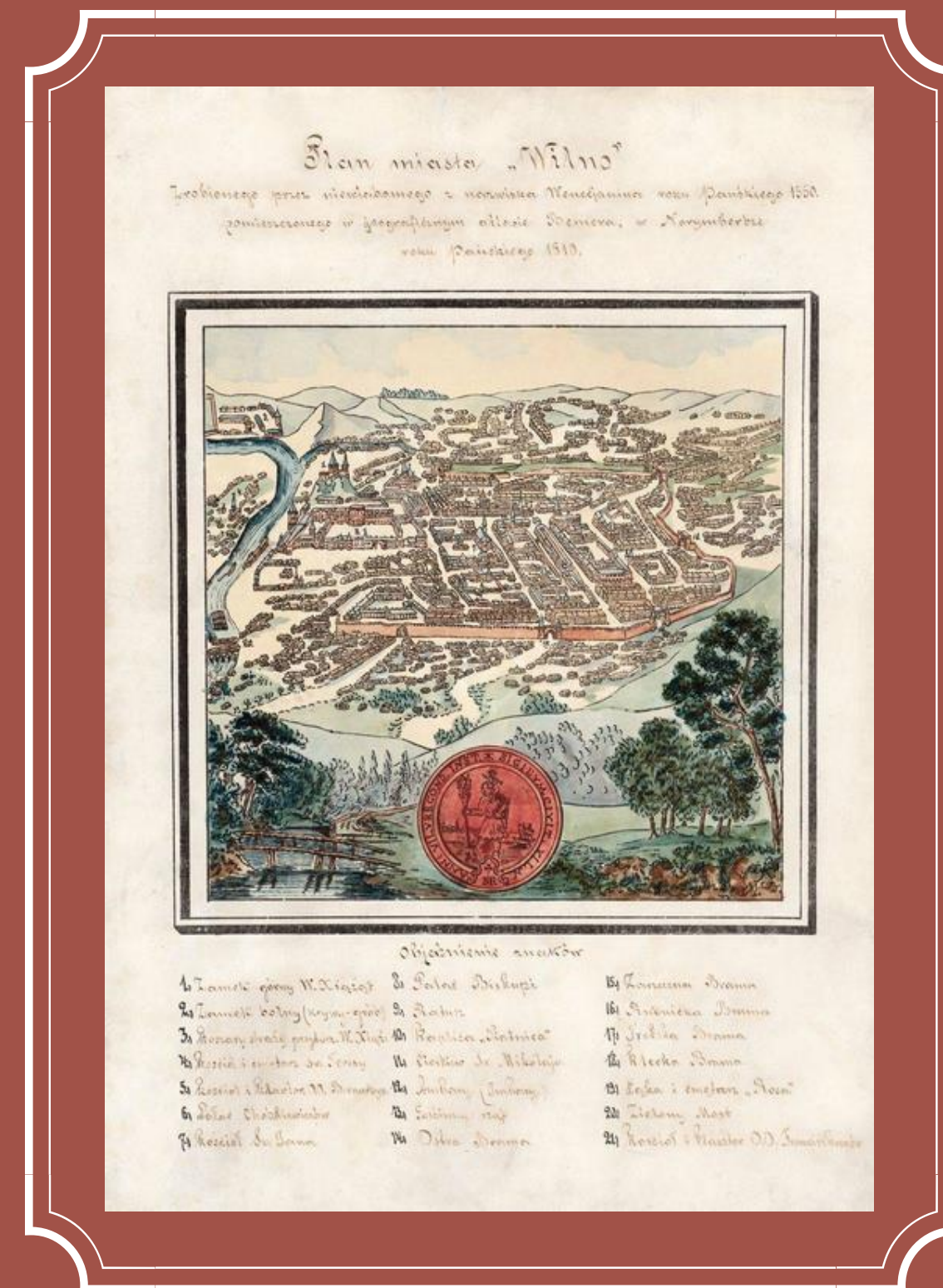

Juozas Kamarauskas
Vilnius 1894 VI 25

APIE PARODĄ

Vilniaus pilys – tai Lietuvos istorinis valstybės ir kultūros centras. Vilniuje buvo trys pilys: Aukštutinė, Žemutinė ir Kreivoji. Įsikūrusios viena šalia kitos jos sudarė vientisą įtvirtinimų kompleksą. Viduryje, ant Pilies kalno, stovėjo Aukštutinė pilis. Prie kalno iš šiaurės vakarų ir pietvakarių glaudėsi Aukštutinės pilies papilys arba Žemutinė pilis. Į rytus nuo Aukštutinės pilies, ant Plikojo kalno, stūksojo Kreivoji pilis.

Kaip Vilniaus pilys atrodė, kaip jas matė, įsivaizdavo ir pavaizdavo dailininkai? Virtualioje parodoje pristatomos Aukštutinė ir Žemutinė pilys, pavaizduotos žymių Vilniaus dailininkų darbuose. Pateikiamos iliustracijos iš knygų, ePaveldo, LIMIS.

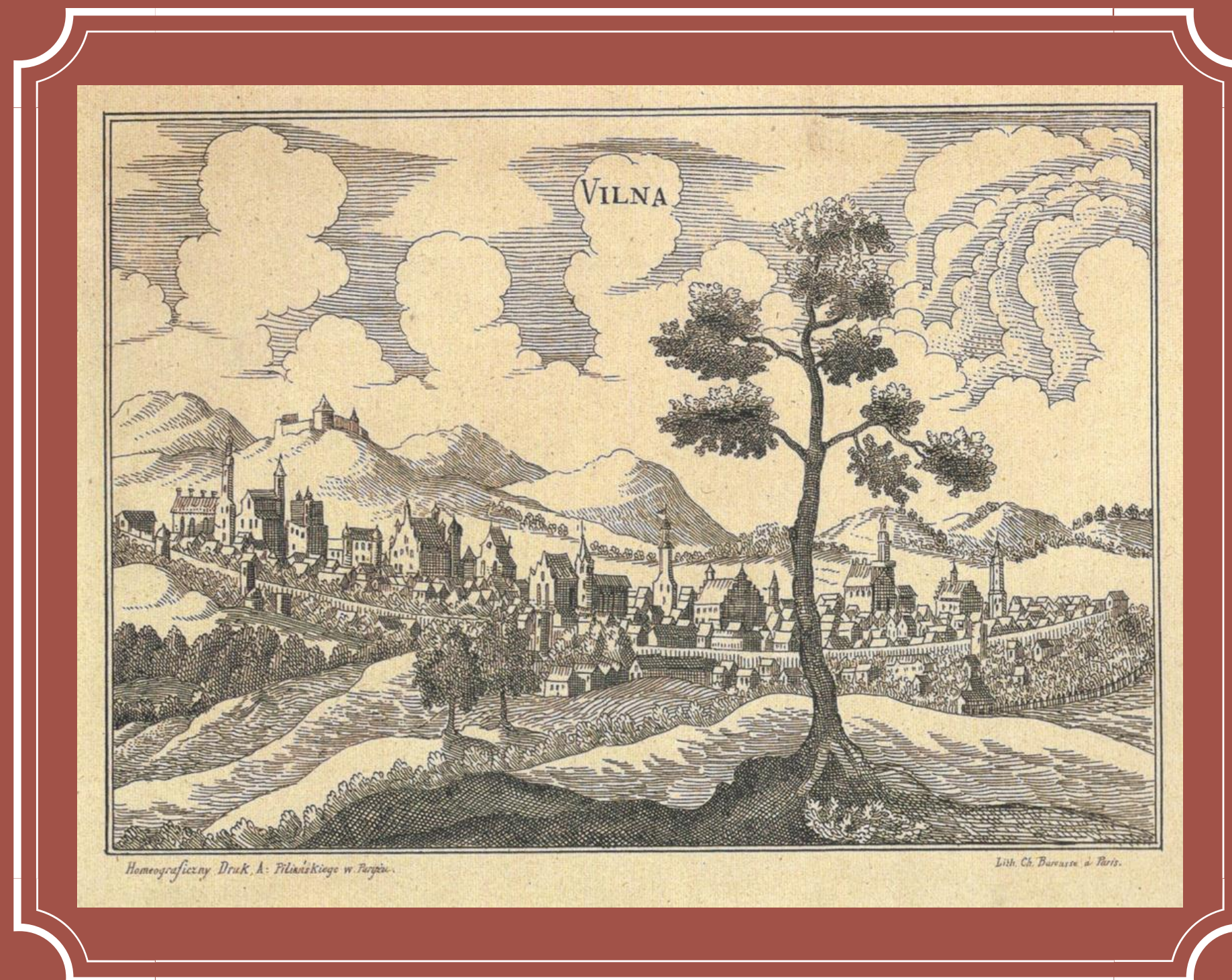

Vilniaus planas, sukurtas pagal 1550 m. pieštą vaizdą.
Nežinomas XIX a. vid. dailininkas.

© Lietuvos nacionalinis dailės muziejus.

Iliustracija iš ePaveldo: <https://bit.ly/3Bgouxm>.

Vilniaus miesto panorama su pilimis.
Nežinomas XVII a. dailininkas.
Iliustr. iš kn.: Drėma, Vladas. Dingęs Vilnius.
– Vilnius, [2013], p. 40.

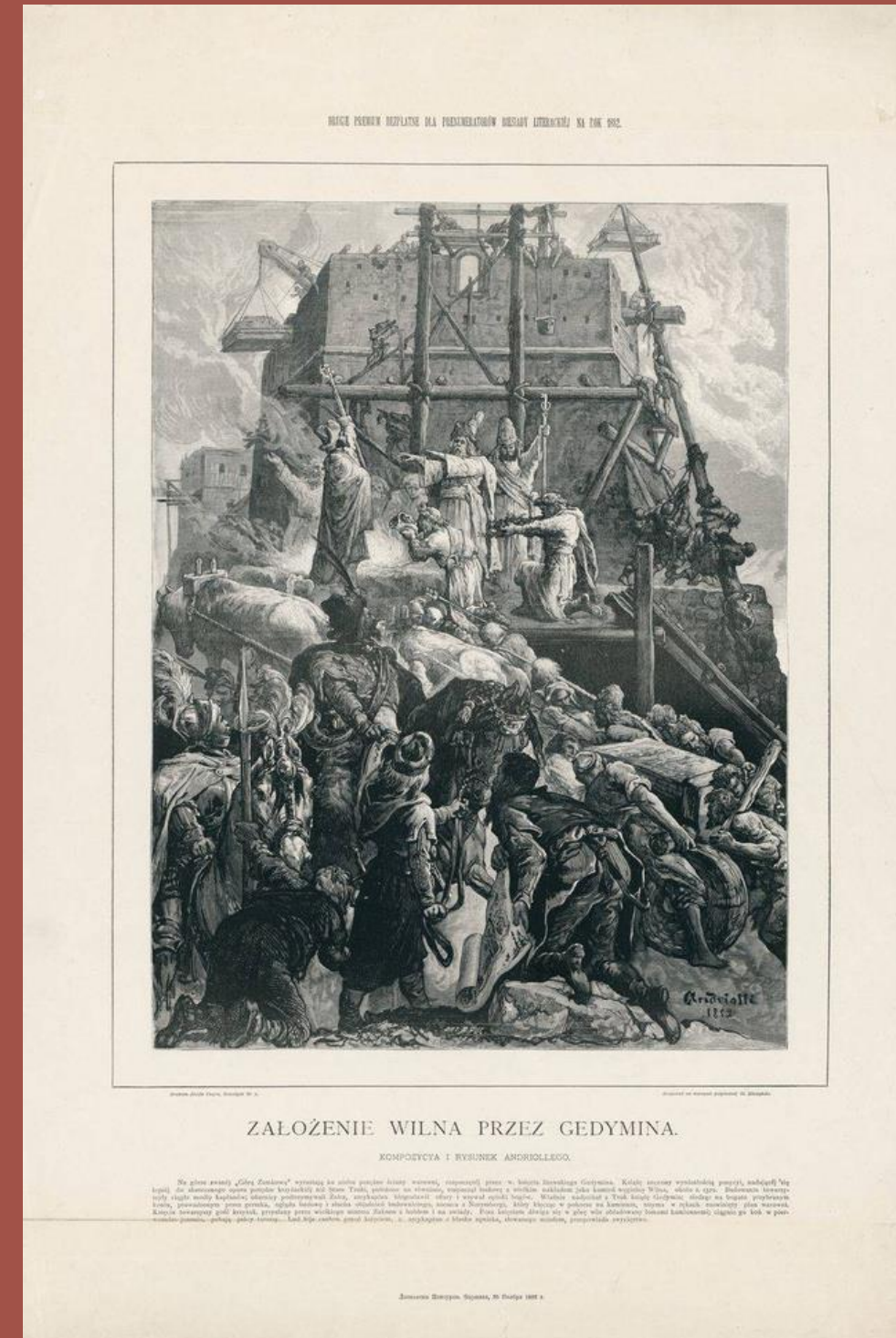
Vilniaus pilys iš pietų pusės.
Marcelinas Januševičius. 1840 m.
Ivairių laikotarpių pastatų koliažas.
Iliustr. iš kn.: Drėma, Vladas. Dingęs Vilnius. –
Vilnius, [2013], p. 117.

AUKŠTUTINĖ PILIS

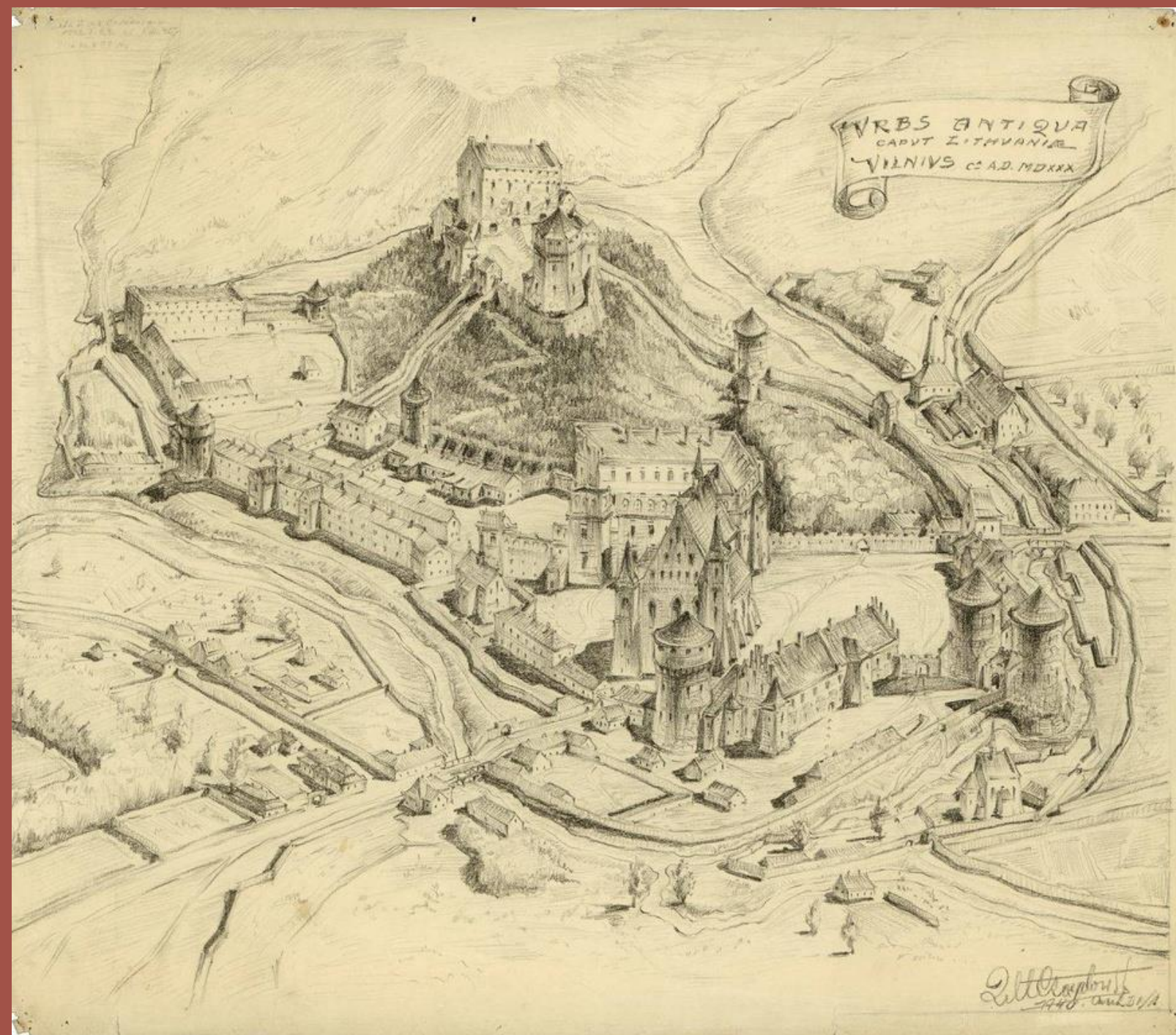
Pirmą kartą rašytiniuose šaltiniuose Vilniaus Aukštutinė pilis paminėta 1323 m. spalio 2 d. Gedimino taikos sutartyje su Ordinu ir Rygos miestu. Joje rašoma, kad sutartis sudaryta „mūsų pilyje Vilniuje“. 1365–1402 m. Aukštutinė pilis labai nukentėjo nuo kryžiuočių puldinėjimų. XIV a. antroje pusėje medinės pilies vietoje pastatyta mūrinė pilis. 1419 m. pilis sudegė.

Valdant Lietuvos kunigaikščiui Vytautui Didžiajam, 1419–1422 m. atstatyta, iš pagarbos Vilniaus įkūrėjui pavadinta Gedimino pilimi.

Gedimino pilies statyba. Mykolas Elvyras Andriolis. 1882 m. © Lietuvos nacionalinis dailės muziejus. Iliustracija iš ePaveldo: <https://bit.ly/3PdA4z7>.

Vilniaus pilies vaizdas.
Zigmuntas Čaikovskis. 1940 m.
© Lietuvos nacionalinis dailės muziejus.
Iliustracija iš ePaveldo: <https://bit.ly/3FijPfH>.

Vilniaus Aukštutinė pilis. Nežinomas
Lietuvos XIX a. I p. dailininkas. LNDM T 618.
© Lietuvos nacionalinis dailės muziejus.
Iliustracija iš LIMIS: <http://bit.ly/3n73oyY>.

Aukštutinės pilies vaizdas.

Juozapas Kamarauskas.

© Lietuvos nacionalinis dailės muziejus.

Iliustracija iš ePaveldo: <https://bit.ly/3BsdHjH>.

Vilniaus pilies kalnas nuo botanikos sodo.

Mykolas Pšibilskis, Karolis Račinskis.

XIX a. ČDM Gng 28.

© Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus.

Iliustracija iš LIMIS: <http://bit.ly/4o2IH4M>.

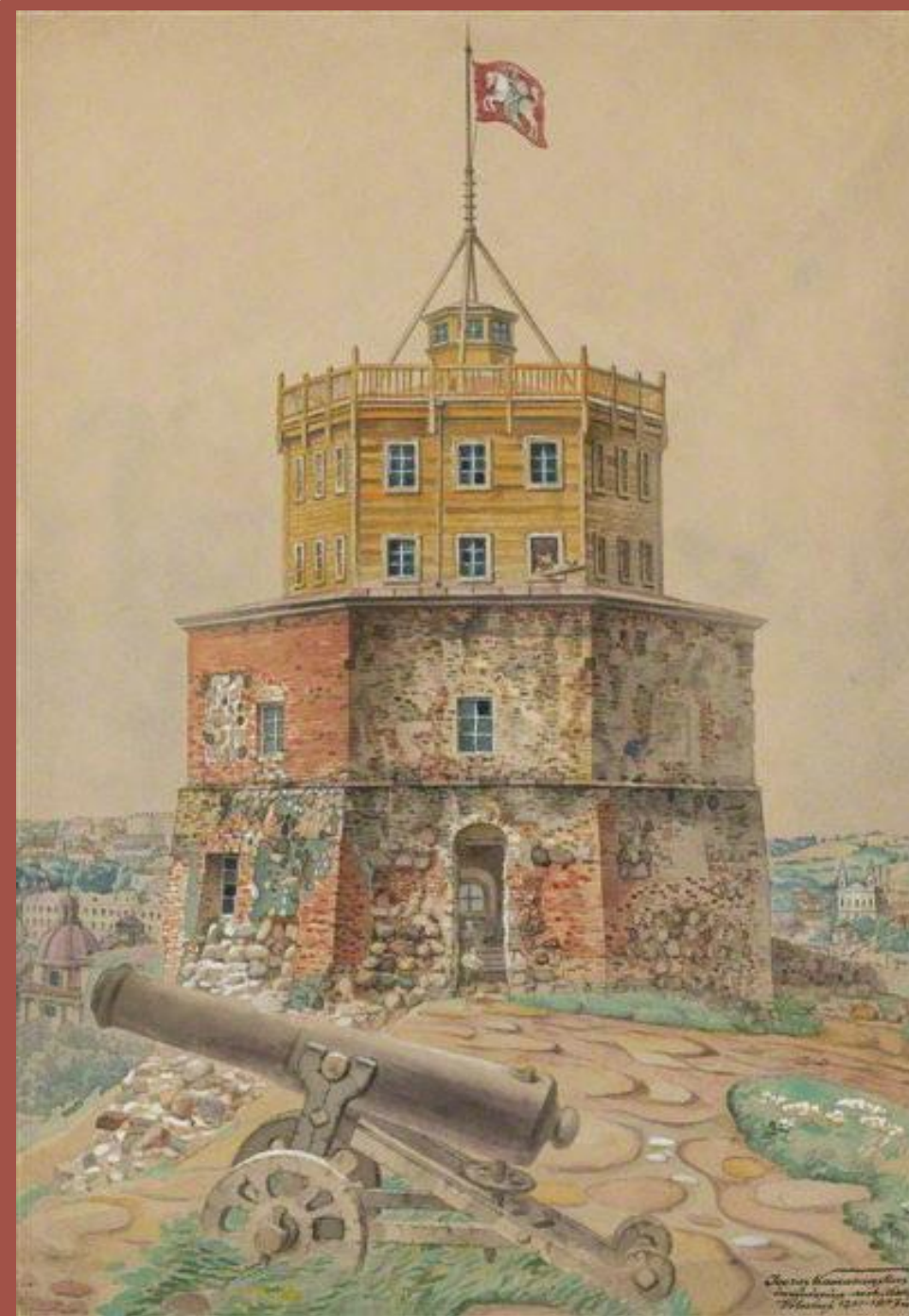

Witek Lambertowicz Gory u Wilnie: Ogrodu Botanicznego

XV a. Aukštutinė pilis neteko pirmąsias gynybinės paskirties ir pamažu ėmė irti. 1831 m. Vilniaus pilių teritorijoje įrengiant tvirtovę, buvo nugriautas pietinis pilies bokštas ir šiaurinio bokšto likučiai.

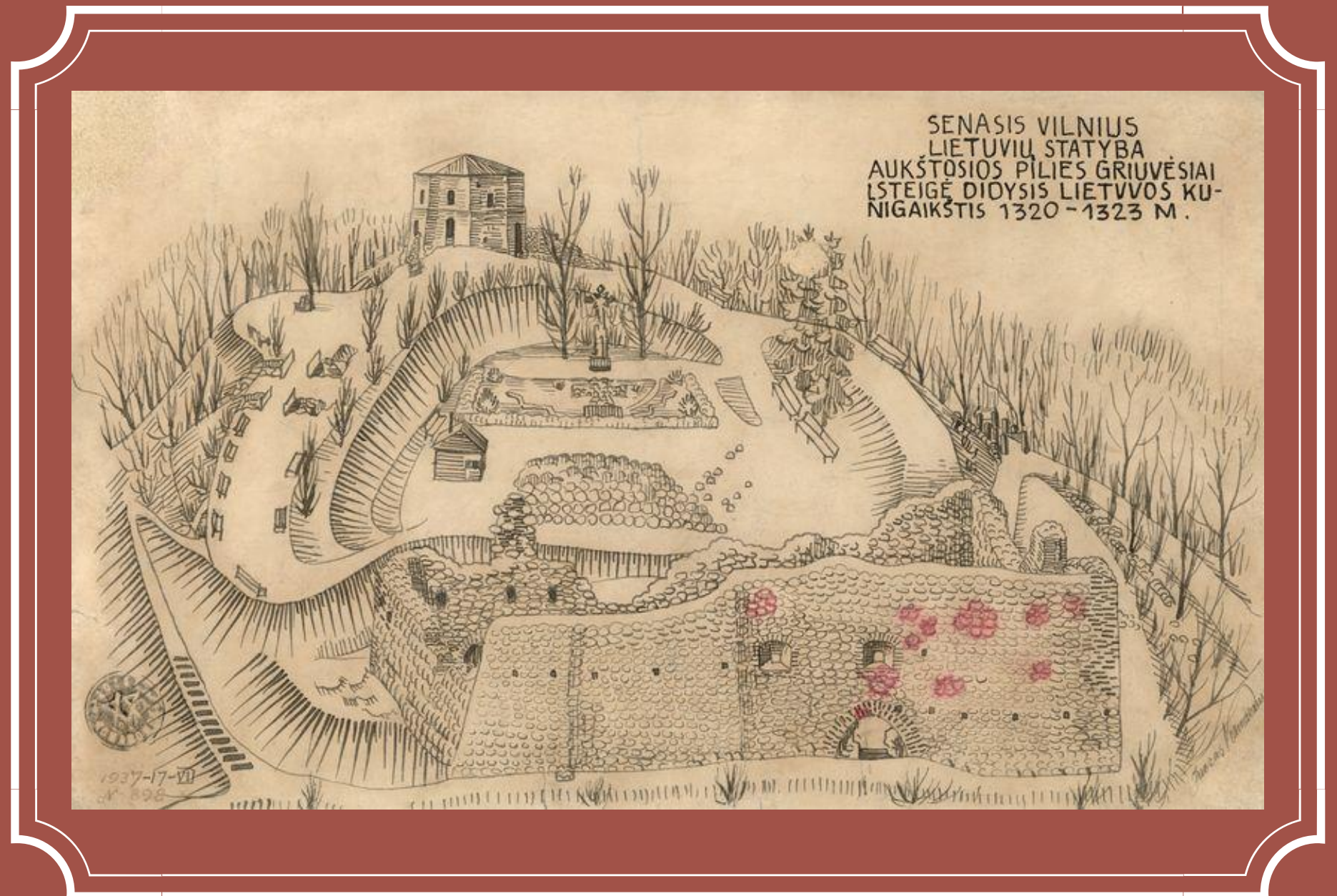
1837–1838 m. nugriauti du vakarinio bokšto viršutiniai aukštai. Ant išlikusio korpuso pastatytas medinis dviaukštis optinio telegrafo antstatas.

1930 m., minint Vytauto Didžiojo 500-ąsias mirties metines, antstatas nugriautas, atstatytas trečiasis bokšto aukštas, įrengta apžvalgos aikštelė.

Gedimino pilies bokštas. Juozapas Kamarauskas. 1897 m. © Lietuvos nacionalinis dailės muziejus. Iliustracija iš ePaveldo: <https://bit.ly/ziVDieH>.

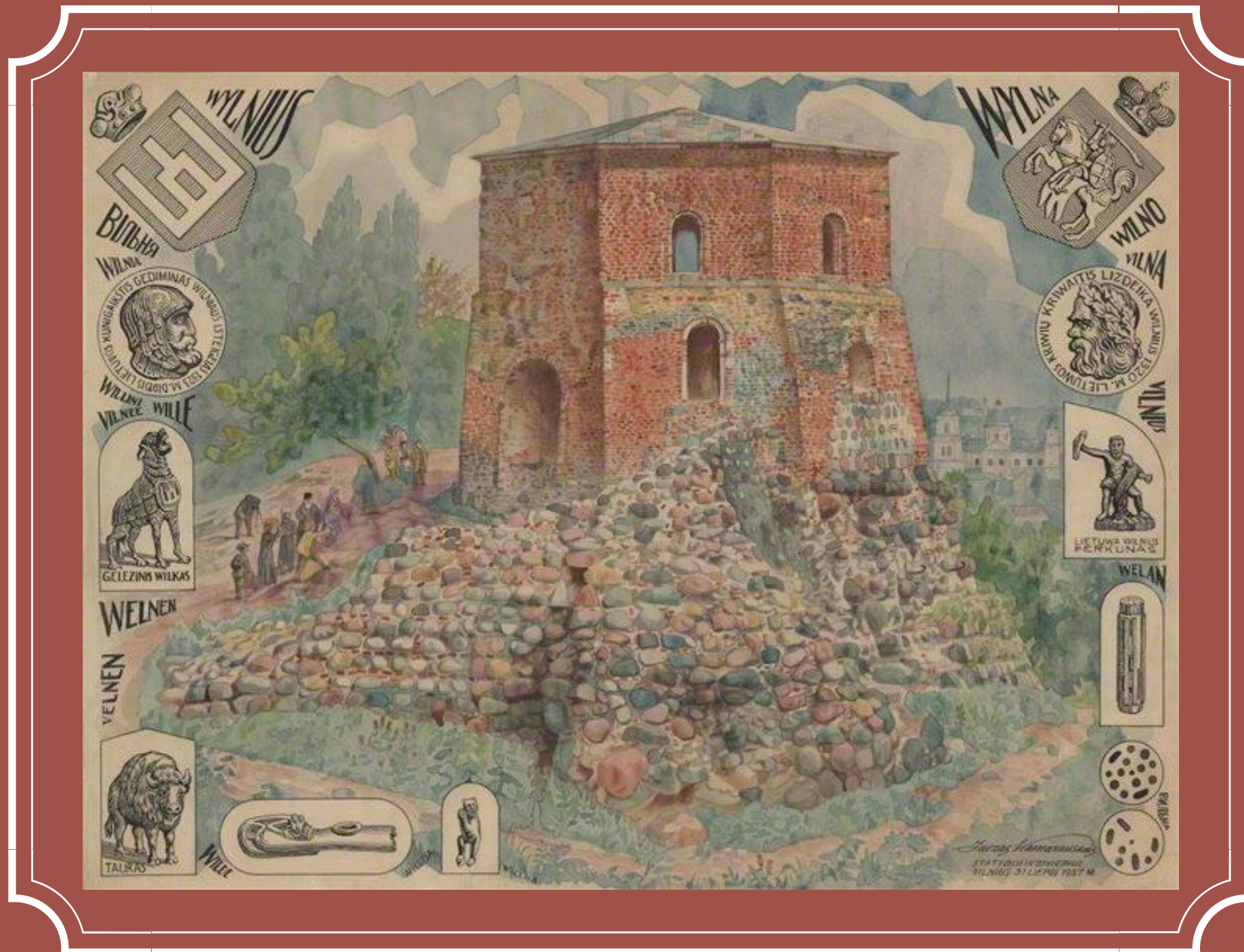
Senasis Vilnius. Aukštutinės pilies griuvėsiai.
Juozapas Kamarauskas. 1937 m. LNDM G 19141.
© Lietuvos nacionalinis dailės muziejus.
Iliustracija iš LIMIS: <http://bit.ly/4o1MmPC>.

Vilniaus Aukštutinės pilies griuvėsiai.
Juozapas Kamarauskas. 1937 m.
© Lietuvos nacionalinis dailės muziejus.
Iliustracija iš ePaveldo: <https://bit.ly/3W9yFMl>.

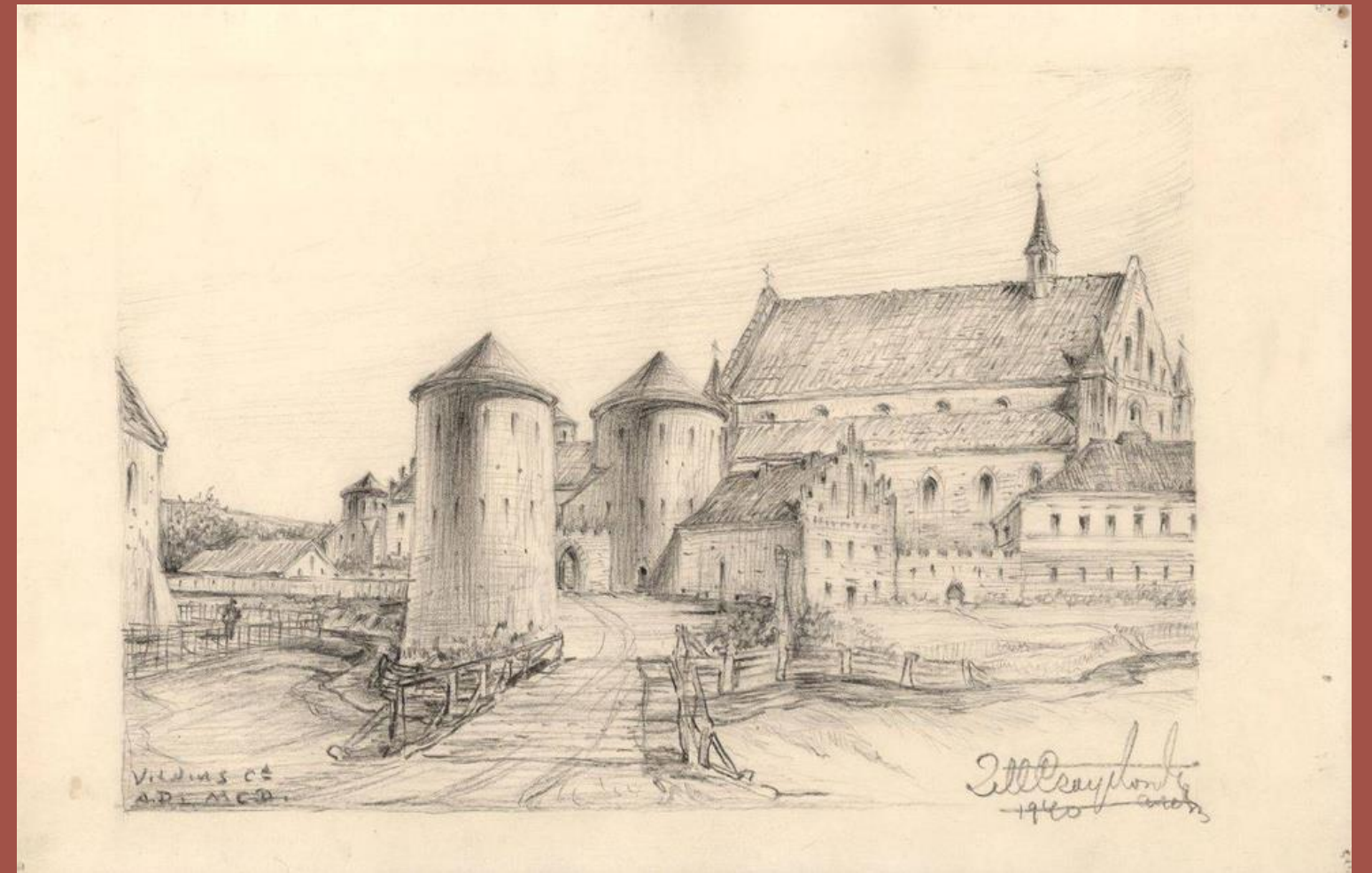
Aukštutinės pilies bokštas.
Juozapas Kamarauskas. 1937 m.
© Lietuvos nacionalinis dailės muziejus.
Iliustracija iš ePaveldo: <https://bit.ly/ziXojh6>.

ŽEMUTINĖ PILIS

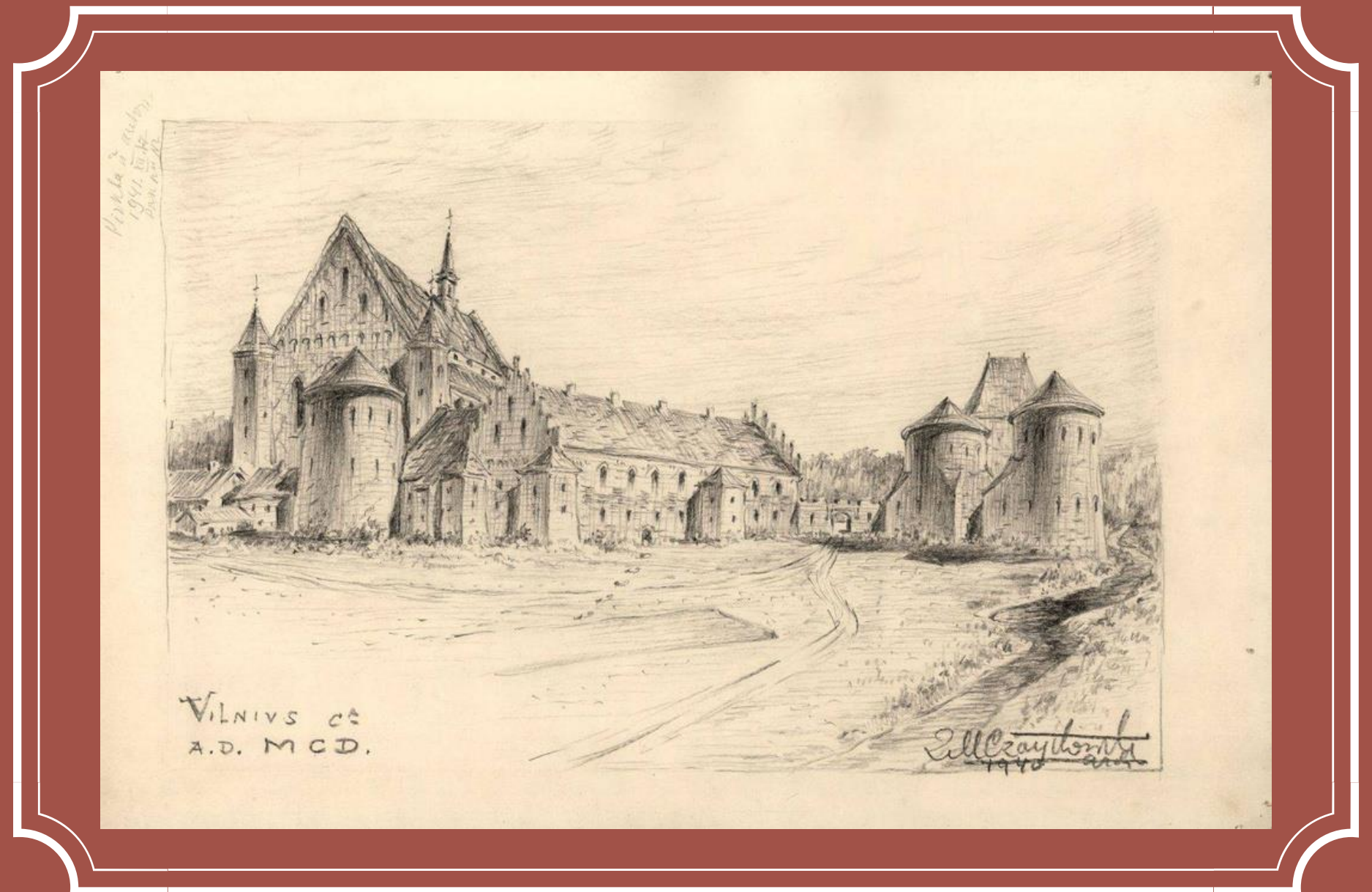
Vilniaus Žemutinė pilis – tai vienas svarbiausių Lietuvos valstybingumo simbolių, viena pagrindinių LDK valdovų rezidencijų nuo pat valstybės įkūrimo pradžios XIII a. pirmoje pusėje.

XIII a. antroje pusėje Pilies kalno vakarinėje papėdėje stovėjo daugiakampio plano pilis su apvaliu, vėliau aštuonkampiu bokštu. XIV a. pradžioje įtvirtintos gyvenvietės teritorijoje pastatyta ankstyvoji mūrinė gotikinė pilis. Pilyje buvo Lietuvos didžiojo kunigaikščio rezidencija, gyveno ir dirbo valstybės tarnautojai, amatininkai.

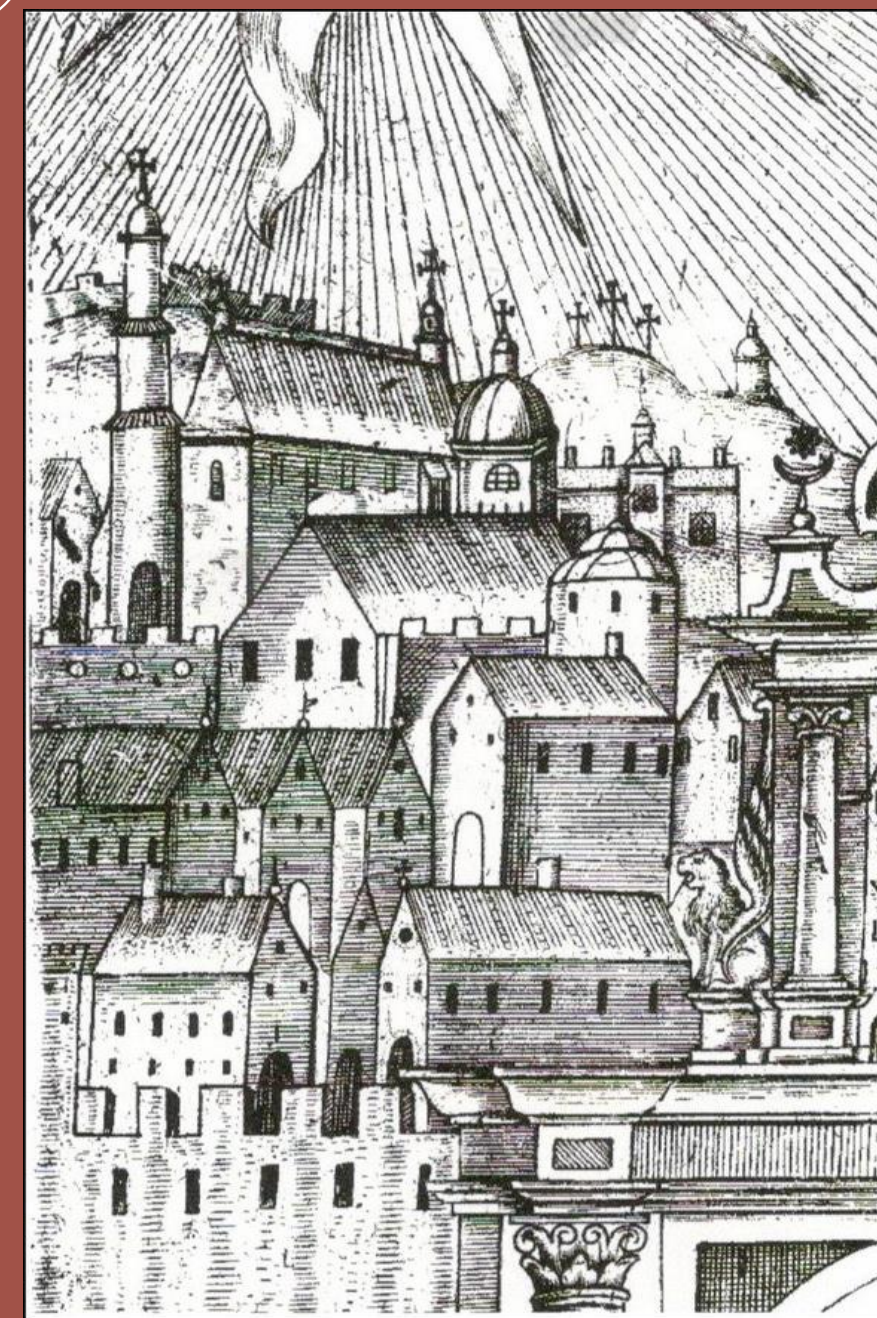
Vytauto Didžiojo laikų pilies vartai.
[Vilniaus Žemutinės pilies įvažiuojamieji vartai ir pilies bažnyčia]. Zigmuntas Čaikovskis. 1940 m.
© Lietuvos nacionalinis dailės muziejus.
Iliustracija iš ePaveldo: <http://bit.ly/3JOURb2>.

Vilnius. Jogailos tvirtovė.
[Vilniaus Žemutinė pilis: bažnyčia,
Didžiojo kunigaikščio rūmai, vartų bokštai].
Zigmuntas Čaikovskis. 1940 m.
© Lietuvos nacionalinis dailės muziejus.
Iliustracija iš ePaveldo: <http://bit.ly/42czGHc>.

XV a., XVI a. ir XVII a. pirmoje pusėje čia buvo Lenkijos karalių ir Lietuvos didžiųjų kunigaikščių Aleksandro Jogailaičio (1492–1506) ir Žygimanto Senojo (1507–1544) Vilniaus rezidencijos, pilyje yra gyvenusi Lenkijos karalienė Bona Sforca (Bona Sforza).

Žygimanto Augusto laikais pietinio korpuso antrame ir trečiame aukštuose buvo valstybės senato posėdžių salė, užsienio valdovų ir pasiuntinių priėmimo salė, įvairių valstybinių ir dvaro iškilmių salė, valdovo raštinės ir kitų pareigūnų darbo kambariai. Ketvirtame šio korpuso aukšte buvo privatūs kunigaikščio apartamentai. Kituose kambariuose buvo kunigaikščio biblioteka ir paveikslų galerija. Rūmų sparne prie Katedros sienų 1548–1551 m. gyveno kunigaikštienė Barbora Radvilaitė.

Žemutinės pilies pastatai. D. Pelzeldo raižinys. 1649 m.
Iliustr. iš kn.: Kitkauskas, Napaleonas. Vilniaus pilys:
istorija, statyba, architektūra. – Vilnius, 2012, p. 31.

Renesansiniai Žygimanto Augusto rūmai Vilniuje tapo politikos, administracijos, diplomatijos, kultūros bei meno centru. Čia rinkosi Lietuvos Ponų taryba ir seimai, buvo redaguojami Lietuvos Statutai, saugomi Lietuvos Metrika ir valdovo bei valstybės iždas.

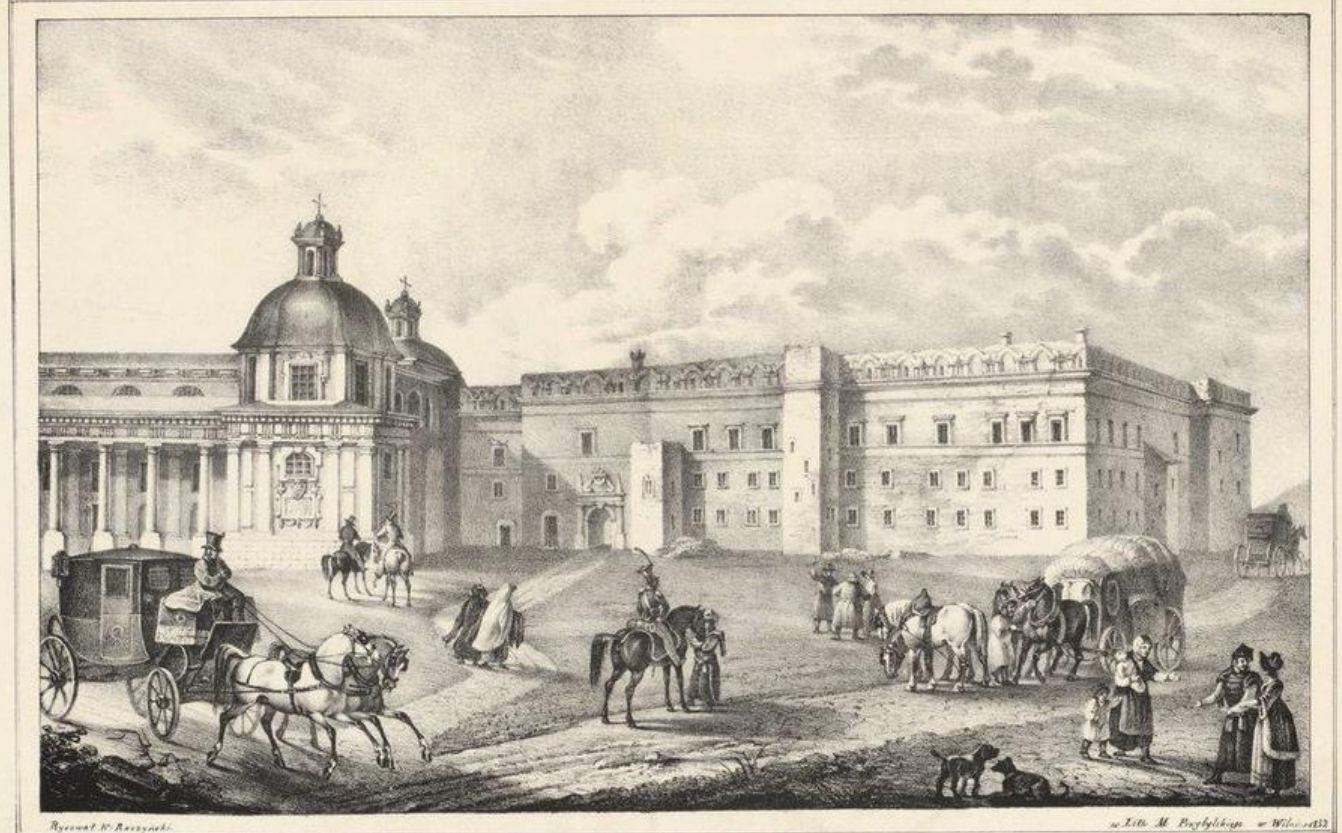
Rūmuose buvo sukauptos įspūdingos gobelenų, paveikslų, kitų dailės kūrinių, ginklų, šarvų, medžioklės trofėjų kolekcijos, didžiulė biblioteka, brangenybių rinkinys. Sales puošė įvairiaspalve glazūra dekoruotų koklių krosnys, židiniai.

Žemutinės pilies tarnybinis kiemas. 1684 m.
Iliustr. iš kn.: Drėma, Vladas. Dingęs Vilnius. –
Vilnius, [2013], p. 121.

Paskutinis Vilniaus rūmų klestėjimo periodas siejamas su švedų kilmės Vazų dinastijos valdymo metais bei Žygimanto Vazos (1587–1632) ir Vladislovo Vazos (1632–1648) statybinėmis iniciatyvomis. Po 1610 m. Vilniaus gaisro nukentėję rūmai buvo remontuojami ir dekoruojami šiaurietiškojo manierizmo stiliumi, 1624 m. – ankstyvojo baroko stiliumi. 1623–1636 m. Žemutinės pilies rūmai sujungti specialiu koridoriumi su Vilniaus katedros Šv. Kazimiero koplyčia.

Vilniaus rūmai tapo ištaiginga barokine Vazų dinastijos valdovų rezidencija, kurioje buvo sprendžiami svarbūs Vidurio, Rytų ir Šiaurės Europos politikos, tarptautinių ryšių klausimai, priimamos delegacijos iš daugelio Europos ir Artimųjų Rytų valstybių. Rūmai tapo ir baroko kultūros ir meno sklaidos centru. 1636 m. čia pastatyta pirmoji Lietuvoje opera – Virdžilijaus Pučitelio (Virgilio Puccitelli) „Elenos pagrobimas“ („Il Rato di Helena“).

WIDOK BYLEGO JACIELLOŃSKIEGO ZAMKU W WILNIE

Vilniaus Žemutinės pilies rūmai. Karolis Račinskis.
1832 m. © Lietuvos nacionalinis dailės muziejus.
Iliustracija iš ePaveldo: <https://bit.ly/3Fr6HVp>.

Žemutinės pilies rūmų rekonstrukcija.
Juozapas Kamarauskas. 1894 m.
© Lietuvos nacionalinis dailės muziejus.
Iliustracija iš ePaveldo: <http://bit.ly/3iZrjMZ>.

Lietuvos didžiųjų kunigaikščių pilies ir
rūmų griuvėsiai Vilniuje. Ivanas Trutnevas.

1874 m. LNDM G 805/14.

© Lietuvos nacionalinis dailės muziejus.
Iliustracija iš LIMIS: <https://bit.ly/3ljicbO>.

Развалины дворца и замка в. князей литовских въ виду

Po XVII a. viduryje vykusio karo su Maskva, kai Vilniaus miestas ir pilys 1655–1661 m. buvo užimti maskvėnų ir kazokų, Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmai buvo apiplėšti ir apgriauti. Atgavus Vilniaus pilis rūpintasi, kad rūmai nesugriūtų, tačiau kaip valdovų rezidavimo vieta jie buvo nebetinkami. 1766 m. Seimas Vilniaus vaivada nurodė rūmų pastatus naudoti visuomenės reikmėms. 1799 m. Lietuvos krašto gubernatoriaus Ivano Fryzelio įsakymu Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmai buvo nugriauti.

2018 m. Žemutinės pilies komplekso Valdovų rūmai atkurti.

Widok pałacu, góry zamkowej i trzykrzyskiej.

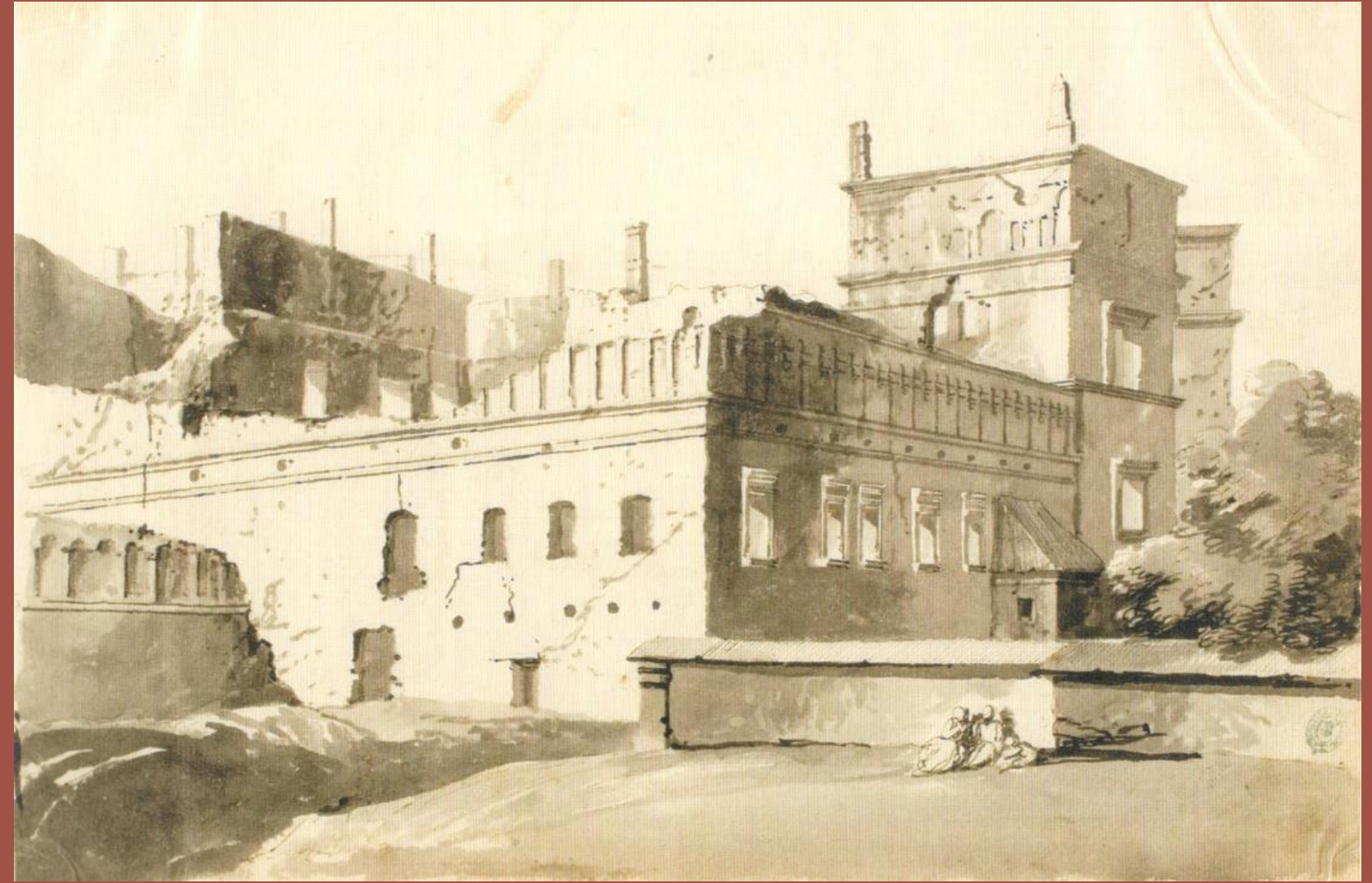
Vilniaus Žemutinės pilies griuvėsiai.

Pranciškus Smuglevičius. 1785 m. LNDM G 3720.

© Lietuvos nacionalinis dailės muziejus. Iliustracija iš

LIMIS: <https://bit.ly/3VVkoTB>.

Žemutinės pilies rūmų griuvėsiai
iš pietvakarių pusės. Pranciškus Smuglevičius.
1785 m. Iliustr. iš kn.: Drėma, Vladas.
Dingęs Vilnius. – Vilnius, [2013], p. 125.

LITERATŪRA:

1. Drėma, Vladas. Dingęs Vilnius = Lost Vilnius. – 2-oji patais. laida. – Vilnius, [2013]. – 446, [1] p.: iliustr.
2. Kitkauskas, Napaleonas. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai. – Vilnius, [2009]. – 319, [1] p.: iliustr.
3. Kitkauskas, Napaleonas. Vilniaus pilys: istorija, statyba, architektūra. – 2-oji patais. ir papild. laida. – Vilnius, 2012. – 311, [1] p.: iliustr., faks.
4. Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rezidencija Vilniuje. – Vilnius, [2010]. – 414, [2] p.: iliustr., faks.

Parodą parengė VAVB vyresnioji bibliografė
Jurgita Lazauskaitė, redagavo vyriausioji bibliografė
Zita Tiukšienė, 2023 m.

